

NEKAJ POSEBNOSTI PREVODA ROMANA BERTE BOJETU *FILIO NI DOMA* V LITOVŠČINO

Laima Masytė

Društvo litovskih književnih prevajalcev, Vilna

UDK 81'255.4:821.163.6–31.03=172Bojetu B.

V pripevku obravnavamo načine prevajanja v litovščino, ki so ključni za opise duševnih stanj in fizičnih občutkov dveh junakinj romana Berte Bojetu *Filio ni doma* (1990). Primerjava dveh besedil in analiza prevajalskih sredstev, ki jih uporablja prevajalka (pretvorbe na leksikalni, skladenjski in stilistični ravni), potekata na besednopomenski ravni ter razkrivata različne pristope k dojetanju in predstavitvi prepovedanih tem o nasilju ter spolnosti.

izhodiščno besedilo (IB), ciljno besedilo (CB), leksikalne spremembe, dodatek, izpust

The article analyses the methods of translating into Lithuanian the descriptions of the mental state and physical feelings of two characters that are central to the novel *Filio ni doma* (Filio is Not at Home, 1990) by Berta Bojetu. The comparison of the two texts and the analysis of the translation approaches applied by the translator (transformations on the lexical, syntactical and stylistical level) is realised on the lexical-semantic level, and it reveals different approaches to the comprehension and representation of the forbidden theme of violence and sexuality.

source text, target text, lexical changes, amplification, reduction

1

V devetdesetih letih 20. stoletja, ko so se v dobršnem delu Evrope dogajale družbeno-politične spremembe, so v Litvi nastale določene spremembe tudi na področju prevodnega leposlovja. Litovsko bralstvo se je seznanilo s številnimi tujimi avtorji, ki do takrat zaradi sovjetske cenzure niso bili prevedeni v litovščino (M. Kundera, W. Gombrowicz idr.). Tako je leta 1991, več kot 40 let po izidu, nastal prevod antiutopičnega romana Georgea Orwella *1984* in njegove alegorične satire *Živalska farma*, v katerem avtor kritizira totalitarni politični sistem. Roman Berte Bojetu *Filio ni doma*, ki ga tudi štejejo med antiutopična dela in ki se ukvarja s problemom totalitarne družbe, je bil v litovščino preveden leta 1995, tj. pet let po izidu na Slovenskem. Iz slovenščine je roman prevedel uveljavljeni prevajalec iz južno- in zahodnoslovanskih jezikov Stasys Sabonis (1925–2006). V njegovi zapuščini najdemo prevode avtorjev, kot so I. Andrić, M. Krleža, K. Čapek, S. Lem idr. (LLE 2001: 437).

Leposlovni prevod je prekodiranje izvirnika v drugo kulturo s sredstvi ciljnega jezika. Pri prevajalskem postopku mora prevajalec upoštevati razlike med jezikovnimi sistemoma izvirnika in prevoda, etnokulturno naravnost, literarno tradicijo in

stilske posebnosti obeh jezikov, da bi ustvaril ekvivalentno literarno delo v svojem jeziku, ki naj bi delovalo v ciljni kulturi. Prevajalec mora biti sposoben izhodiščno besedilo (IB) tudi medjezikovno predelati, da bi prevedeno besedilo čim bolj prenašalo izvornikovo sporočilo, obenem pa ustrezalo normam ciljnega jezika. Med prevajanjem na različnih jezikovnih ravneh nastanejo slovnične, leksikalno-semantične in stilistične transformacije (Armalytė, Pažūsis 1990: 72), ki jih lahko razvrstimo v štiri skupine: predstavitev, spremenitve, dodatki in izpusti (takšna razvrstitev je seveda precej relativna) (Armalytė, Pažūsis 1990: 181–239).

Literarni zgodovinarji v romanu B. Bojetu poudarjajo poglobljenost sveta čustev in skrajno senzibilnost (Zupan Sosič, Borovnik), kar pomeni veliko razgibanost občutkov in njihovo niansiranost. Za prevajalca je pravi izziv ekvivalentno reproduciranje avtoričinega sloga, ki je izrazito metaforičen – »sleherna nadrobnost je nabita z metaforično sporočilnostjo« (Borovnik 1995: 124) – in pesniško naravnan (Borovnik 1999: 110, Zupan Sosič 1997/1998: 325). Opisi seksualnih doživetij ter skrajnih stanj na fizični in psihični ravni v romanu ustvarjajo posebno poetiko ter svojevrstno videnje sveta, ki ju prevajalec s sredstvi svojega jezika preustvarja v ciljno besedilo (CB). Pri tem uporablja določene prevajalske pretvorbe, ki so v skladu z normo knjižnega jezika, drugačnim videnjem sveta, tudi z razliko v mentaliteti, individualnimi vrednotami, moralnimi zahtevami prevajalca itn. Take pretvorbe postanejo očitne pri analizi fragmentov besedila, ki vsebujejo enote določenega leksikalnega polja.

Za litovsko verzijo romana B. Bojetu so značilne predvsem spremembe, ki so nastale pri prevajanju leksemov in besednih zvez, v katerih se razkrivajo idejni temelji zasnove leposlovnega dela, in sicer na področju konceptov »spolnost« in »seksualnost«. Največ pretvorb je bilo opaženih v podskupinah, ki se nanašajo tako na fizično (predvsem podskupini »meso«, »mokrota«) kot tudi na psihično raven (»stiska«). Transformacije so očitne v skupini intenzifikatorjev, tj. leksikalnih in skladenjskih sredstev za izražanje različne intenzivnosti doživetja. Leksikalne spremembe, ki jih uporablja prevajalec, in tudi smiselne premike, ki nastanejo zaradi njihove uporabe, se da ponazoriti z analizo nekaterih primerov.

2 Pretvorbe pri prevajanju opisov, ki se neposredno nanašajo na seksualnost oz. poželjivost

Pri prevajanju opisov, ki se neposredno nanašajo na seksualnost, se najpogosteje uporabljajo izpust, nevtralizacija in slogovna ublažitev. Z izpustom v CB postane želja po seksualnem uživanju, ki v romanu poudarja drugačnost pripovedovalke kot obliko njenega protesta proti nasilnim odnosom na otoku, skoraj neopazna: »Globoko v sebi sem se **poželjivo** obračala za potmi na otoku. Čakala sem, kje se bo pokazal, in bilo me je sram. (Bojetu 1990: 42)»Slapta galvojau apie salos kelius. Laukiau, kur jis pasirodys ir man buvo gėda.« (Bojetu 1995: 38) Z izpuščanjem prislova *poželjivo* se izgubi dihotomija med poželenjem in sramom, ki ustvarja drastično napetost duševne razklanosti pripovedovalke. V CB je dramatičnost nevtralizirana, ostane le poudarek

na občutku sramote, s čimer se v prevodu namesto motiva odkrite sle potrjuje moralno načelo.

Uporaba nevtralizacije in ublažitve včasih pripelje do smiselnega premika: »Posilstvo spremeni in določi žensko v prezrto in zavrženo. Jaz pa **sem se valjala v slasti** in pričakovanju.« (Bojetu 1990: 49)»Prievartavimas pastato moterį i paniekintosios ir pasmerktosios padėtį. O aš **pasinériaui i laukimą ir mėgavimąsi** [= potopila sem se v pričakovanju in uživanju].« (Bojetu 1995: 44) V CB je ustreznica slovenske ekspresivne *slasti* stilistično nevtralen glagolnik *mėgavimasis* z bolj posplošenim in abstraktnim pomenom. V IB je poudarjen motiv telesnosti (prim. SSKJ, geslo valjati – ekspr. valjati se v grehu), medtem ko ga v prevodu sploh ni, ker se uporablja glagol *pasinerti* ('potopiti se'), ki niti v osnovem niti v prenesenem pomenu nima konotacije poželenja ali spolnosti. V CB nastane smiselni premik, pojavi se motiv sanjarjenja, pasivnega čakanja. Spremenjeno zaporedje naštevanja stanj pripovedovalke pripomore tudi k drugačni obarvanosti CB: pojavi se romantičnost, platoničnost in ne odkrita telesnost. Uporaba nevtralizacije ekspresivnosti na leksikalnopomenski ravni spreminja idejno motiviko IB.

3 Pretvorbe pri prevajanju slovenskega leksema *meso*

V IB se pogosto uporablja leksem *meso*, kar kaže na visoko funkcijsko vlogo ključnega pojma, ki poudarja ne le fizis, ampak tudi ranljivost in izostrenost čutov. Slogovna zaznamovanost leksema ima v romanu konotacijo bolehnosti, nagnjenja k mazohističnosti, trpljenju. Beseda se uporablja ekspresivno, s pomenom 'človeško telo' (SSKJ), ki ga v litovščini ni. Za prevod te ključne besede mora prevajalec glede na sobesedilo in slog izbrati eno izmed različnih prevajalskih sredstev, in sicer posplošitev, pomensko preureditev stavka ali konkretizacijo.¹

Posplošitev kot leksikalno spremembo najdemo v zgledu: »Sem vedela, da se je preselila vame, v neki del mojega **mesa**.« (Bojetu 1990: 31)»Supratau, kad ji persikėlė i mano sielą, i kažkokią **kūno** dalelė [= se je preselila v mojo dušo, v neki delček mojega telesa].« (Bojetu 1995: 28) Pomensko posplošen leksem *kūnas* ('telo') je stilistično nevtralen (DLKŽ). Izbira jezikovnih sredstev pri prevajanju je omejena z logiko sobesedila in normo knjižnega jezika, zato je zamenjava v navedenem kontekstu upravičena, ker je v skladu z litovsko normo. Po drugi strani pa je namesto ekspresivnosti slovenskega odlomka v litovskem prevodu očitna težnja k liričnosti, kar se doseže z deminutivom *dalelė* ('delček') in tudi z dodanim konkretizatorjem *siela* ('duša') namesto nedoločene slovenskega zaimka *vame*.

Pomensko preureditev stavka, katere posledica je ublažitev izražanja izostrene čutnosti IB, se lahko ponazori z zgledom: »Čutila sem težko kri v **mesu**.« (Bojetu 1990: 84)»Aš buvau prislėgta [= Bila sem potrta].« (Bojetu 1995: 75) Sobesedilo prinaša spoznanje, da gre za občutek boleznosti (prim. *moja boleznost* (Bojetu 1990: 84)) in poželenja (prim. *Hočem tega moškega. Tudi njegov bič* (prav tam: 84)).

¹ Natančneje o prevajanju ključnih pojmov gl. Ožbot (2006: 120–125).

Duševna bolečina se stopnjuje prav do fizičnega občutka »v mesu«, ki suponira brutalnost, izkrivljenost zveze z gospodarjem. V CB je stavek semantično preurejen tako, da ublaži sporočilo, ki temelji na občutku potrtosti ter se prej asociira na krivdo in kesanje. Motiv telesnosti oz. »mesenosti«, ki ima konotacijo povečane napetosti, je nevtraliziran.

Konkretizacijo kot leksikalno spremembo se da opaziti v primerih, kjer namesto ekspresivnega slovenskega leksema prevajalec uporablja bolj konkretno litovsko besedo za poudarjanje skrajne občutljivosti (ne pa spolnosti!) pripovedovalke, npr.: »me lastnikovo ime peče na ožigosanem **mesu** (Bojetu 1990: 42)/»degina **raumenyse** [= mišičje] įspaustas savininko vardas« (Bojetu 1995: 38). Konkretna prostorska določitev občutka s samostalnikom *raumenys* ustvarja vtis, da je ožigosanost prodrla globlje pod kožo, prav v mišičje, zato se zgosti občutek fatalnosti, pripadnosti in obenem podrejenosti gospodarju. Metonimična pretvorba (Švejcer 1988: 133) učinkuje zelo močno, s čimer prispeva k reproduciranju posebnega sloga IB, in sicer k »privzdignjeni« in »himnični pesniški govorici« (Borovnik 1999: 110).

4 Pretvorbe pri prevajanju slovenskega leksema *mokro*

Motiv mokrote v romanu konotira tako telesnost in seksualno naravnost kot tudi globoko v psihi odtisnjen pretres in travmo. V IB je ta motiv izražen z večkrat ponavljajočim se prislovom *mokro* ali pa z drugim leksemom, katerega pomen se nanaša na mokroto oz. tekočnost. V CB se prevajalec dosledno drži izbrane strategije, in sicer neposredno izraženo odkrito spolnost nevtralizira ali ublaži s pretvorbami na leksikalni in stavčni ravni ter z izpustom. Za zgled izpusta naj navedemo: »Vedela sem, da bom ostala, **mokro je med nama** nad glavami žensk.« (Bojetu 1990: 56)/ »Žinojau, kad noriu pasilikiti, **tas mano noras spinduliavo tarp mūsų** [= Vedela sem, da želim ostati, ta moja želja je žarela med nama] virš moterų galvų.« (Bojetu 1995: 51) Ustreznica prislova *mokro* (ki nastopa v predikativni vlogi) je v CB glagol *spinduliuoti* ('žareti'), katerega pomen v danem kontekstu pravzaprav nasprotuje pomenu leksema IB, saj se ne nanaša na navezanost na spolnost, tudi podrejenost, ponižnost, pač pa na svetlobo in posledično svetost, plemenitost. S tem se v CB osupljivo odkrita pripoved o najbolj tabuiziranih temah – ženskem doživljanju odnosa z moškimi (Borovnik 1995: 123) – tabuizira in postane tradicionalna.

Podobni izpusti so opazni v tistih delih besedila, ki vsebujejo konceptualno sorodne lekseme, npr.: »Mirno sem živela na zunaj ta leta, moških nisem videla, **počasi so odtekali iz velike rane in mi jo celili**.« (Bojetu 1990: 37)/»Tais metais gyvenau iš pažiūros ramiai, su vyrAIS nesusitkdavau, ir **skaudžios žaizdos pamažu gijo** [= so se velike rane počasi celile].« (Bojetu 1995: 33). Z izpuščanjem glagola *odtekati* se v CB izgubljata tako izrazita metaforičnost prikaza dramatične travme od nasilnega abortusa in nasilnih odnosov z moškimi kot tudi prepletanje duševne bolečine in fizičnega trpljenja. Navedeni zgled ponazarja tudi določena preoblikovanja na skladišniški ravni. V IB je poved v poetični tonaciji navidezno mirna, notranje pa dramatična: »Slogovno zaznamovan besedni red zrcali čustvene preobrate« (Zupan Sosič 1997/1998: 325). V CB se med stavčnimi enotami pojavi vzročno-posledična zveza,

ki se prej razkrije kot objektivna konstatacija dejstev (inverzija ni ohranjena), ne pa kot melanholična refleksija svoje eksistence. Različna sredstva prevajalske strategije (izpust, skladišne pretvorbe) so usklajena in prinašajo premik smiselnih poudarkov v CB.

Pretvorbe na stavčni ravni so lahko usklajene tudi z leksikalnimi, npr.: »Prijalo mi je njegovo telo, **lepo in mokro je polzel vame**.« (Bojetu 1990: 20)/»Patiko gražus, drėgnas jo kūnas [= Prijalo mi je njegovo lepo, vlažno telo].« (Bojetu 1995: 18) Prislov *mokro* (SSKJ – geslo moker: polit ali prepojen z vodo ali drugo tekočino; ki ima veliko vlage, mokrote) je v CB zamenjan s pridevnikom *drėgnas* (SSKJ – geslo vlažen: ki je (delno) pokrit z manjšo količino tekočine, zlasti vode), ki se nanaša na telo, ne na spolni akt (tako kot v IB), predikacijsko jedro *je polzel vame* pa je izpuščeno. Sporočilo v CB se skrči, seksualni prizor je zgolj impliciran s sobesedilom. Eksplicirana pa je rahla erotičnost.

5 Pretvorbe pri prevajanju slovenskega leksema *stiska*

Eden najbolj temeljnih pojmov v romanu je »stiska«, ki odraža drastično duševno napetost pripovedovalke. Prevajalec, ki ima na voljo kar nekaj litovskih ustreznih leksema *stiska*, izbere lekseme z upoštevanjem tako širšega kot tudi ožjega sobesedila. Posrečeni ustreznici slovenske *stiske* sta samostalnika *širdgėla* ('srčna bolečina, žalost') in *kančia* ('trpljenje'), ki tako v litovščini kot tudi v slovenščini lahko pomenita fizično in duševno bolečino: »Sem v razburjenju in **stiski** čutila ulice in ljudi tako oddaljene in drugačne.« (Bojetu 1990: 41)/»Su nerimu ir **širdgėla** galvojau apie tokias svetimas ir neįprastas gatves ir žmones.« (Bojetu 1995: 36) V tem primeru prevajalec upošteva sobesedilo in izbere ustreznico, ki eksplicira duševno bolečino pripovedovalke.

Globlje spremembe se dogajajo v primeru, kjer najdemo ustreznico *kančia* ('trpljenje'): »Vse se je zabilalo in ostalo kot **medla stiska**, ki me ni vključevala v nič, kar so živeli.« (Bojetu 1990: 113)/»Viskas išblanko, liko tik **neryškūs kančios pėdsakai** [= blede sledi trpljenja].« (Bojetu 1995: 102) Ključni leksem *stiska* je preveden kot *kančia* ('trpljenje'); poved je preoblikovana: izpuščen je odvisnik, sporočilo je strnjeno, besedna zveza *blede sledi trpljenja* asociira na stare brazgotine zaceljenih ran; dodani leksem *pėdsakai* ('sledí') poudarja melanholičnost odnosa do eksistence oz. njene minljivosti.

V drugih primerih prevajalec izbira bolj zapletena sredstva, npr. pretvorbe leksema v besedno zvezo, pri čemer je možno tudi pomensko preoblikovanje IB: »Čuden pritisk je danes. [...] Zgubljam tla, neba ni, migotam k otokom v negotovosti in **stiski**.« (Bojetu 1990: 43)/»Šiandien keistas oro slėgis. [...] Nebejaučiu po kojomis žemės, dangaus nebėra, vibruoju prie salų, **slegiama atmosferos** ir nežinios [= pritisnjena z atmosfero in negotovostjo].« (Bojetu 1995: 39) Besedna zveza v CB izraža naravni pojav, ne pa duševnega stanja pripovedovalke. Sporočilo se navezuje na fizičnost občutka imaginarnega letenja, opira pa se tudi na sporočilo predhodnega stavka. Zanimivo je, da prevajalec spreminja zaporedje v navajanju, s tem pa poseže po logičnosti v vezanju na fizičnost občutka letenja.

6 Pretvorbe pri prevajanju intenzifikatorjev

Duševno trpljenje, disharmonijo v romanu zrcali pojem zlomljenosti. Motiv »prelomljenih misli« poudarja mentalno zlomljenost pripovedovalke – »globok osebnostni zlom« (Jensterle Doležal 2010: 113) – in razkrije visoko stopnjo intenzivnosti doživetja. Tu prevajalec najpogosteje uporablja leksikalne spremembe, ki znižajo stopnjo intenzivnosti doživljanja: »Tavala sem po spodnjem dvorišču in **si lomila misli.**« (Bojetu 1990: 57)/»Tiktai plūdinēju apatiniame kieme ir **vis galvoju** [= ves čas razmišljam].« (Bojetu 1995: 51). Kot ustreznica ekspresivne besedne zveze *lomila si misli* je v CB uporabljen glagol *galvoti* ('misliti'). Prislov *vis* akcentira trajnost dejanja, vendar nič ne pove o krčastem, spazmatičnem psihičnem stanju. Pretvorba na leksikalnopomenski ravni generalizira sporočilo, ga poenostavi, izgubi se motiv duševnega zloma.

V nekaterih primerih prevajalec izbere manj radikalna oz. bolj umerjena sredstva, npr.: »**Prelomljenih misli** sem obvisela med dnevom in nočjo.« (Bojetu 1990: 42)/»**Sujauktomis mintimis** [= zmedenih misli] kaboju tarp dienos ir nakties.« (Bojetu 1995: 38) Neobičajen, izviren metaforični izraz ustrezno prikaže psihično stanje pripovedovalke v IB, medtem ko se to v CB spet nevtralizira. V litovščini se pojem *zlomljenosti* ne ujema z leksemom *misel*, zato prevajalec izbere bolj nevtralnno in tudi bolj klišejsko besedno zvezo, kar prispeva k preglednosti sporočila,² a obenem sporočilo izgubi močno ekspresijo.

Znižanje ekspresivnosti in intenzivnosti dogajanja v IB kot ena izmed strategij za nastanek CB je najbolj očitna v skladenjskih pretvorbah. Stopnjevanje občutka vznemirjenosti in obupanosti je idejno zaznamovano v IB, pri prevajanju takih enot pa pogostokrat pride do posplošitve, npr.: »Malodušna in razočarana **se predstavljam s stola na stol, do postelje** in iščem rešitev.« (Bojetu 1990: 104)/»Nusiminusi **vaikštau po kambarj** [= hodim po sobi], nebeišmanau, ką daryti.« (Bojetu 1995: 93) V CB je besedna zveza, ki opisuje premikanje od pohištva do pohištva, skrajšana do informacijskega jedra sporočila, tj. generalizirana, zamenjana s posplošeno besedo *kambarys* (soba). S tem pride do ukinitve trajektorije po majhnem prostoru, ki izraža visoko stopnjo duševnega doživetja, poudarja nervoznost in tesnobo pripovedovalke ter daje besedilu določen ritem.³

Eno izmed sredstev izražanja intenzivnosti dogajanja in doživljanja dogodkov v IB je njihovo prikazovanje z razvito skladenjsko strukturo, ki je v CB lahko preobli-

² Prim.: »*Predvsem me je najprej zlomila.*« (Bojetu 1990: 42)/»*Tai mane palaužė.*« (Bojetu 1995: 37) Gre za zgled ničeve prevajalske transformacije: ohranjeni sta tako vsebina sporočila kakor tudi metaforičnost, saj ima tako v litovščini kot v slovenščini glagol *zlomiti* tudi preneseni pomen, ki je aktualiziran v tej povedi.

³ Podoben primer: »Težka sem se premikala po hiši, vzela kakšno stvar in jo prenesla drugam brez razloga, **našla novo in jo prav tako nekaj časa nosila.**« (Bojetu 1990: 30)/»Slampinėjau po kambarj, paėmusi kokį daiktą, be jokio reikalo dėjau į kitą vietą, **taip kurį laiką ir kuičiausi** [= tako sem se nekaj časa sukala okrog].« (Bojetu 1995: 27) V tem primeru je posplošena beseda glagol *kuistis* ('sukati se okrog'), čeprav ima ekspresivni odtенок, ustvarja pa prej mirni prizor vsakdana z delom vprežene ženske in ne odseva za pripovedovalko značilne negotovosti, duševne vznemirjenosti, izostrenega občutka brezsmiselnosti eksistence.

kovana v preprosto, npr.: »**Prijela sem se za grlo**, da ne bi zajokala.« (Bojtu 1990: 92)/ »Aš vos nepravirkau [= skoraj sem se zjokala]. (Bojetu 1995: 82). V CB je izpuščen glavni stavek, kjer je motorika pripovedovalke nabrekla z dramatičnostjo in stopnjuje skrajnost psihičnega stanja. Sporočilo v CB je zreducirano do osnovne informacije: enozložni stavek izraža dejstvo, ne izpostavlja pa dramatičnosti in visoke stopnje intenzivnosti občutka.

7

Iz analize leksikalno-semantičnih, skladenjskih in stilističnih pretvorb pri prevodu opisov duševnih stanj in telesnosti v romanu B. Bojetu *Filio ni doma* lahko sklepamo, da je prevajalec zavzel precej dosledno strategijo. Opazna je težnja po oblikovanju sporočila v za bralca preglednejše besedilo, kar pomeni, da je prevajalec sledil komunikativni funkciji prevoda. Med strateške postopke prevajanja lahko štejemo tudi ublažitev odkrite, intenzivno izražene seksualnosti, ki ima v romanu idejno funkcijo, ter avtoričinega sloga, predvsem koncentrirane metaforičnosti in privzdignjene pesniške govorice. Prevajalec izbira različna sredstva (izpust, dodatek ter leksikalne, skladenjske in pomenske pretvorbe različnih vrst) za določeno adaptacijo besedila za litovskega bralca, kar se izraža predvsem v znižanju ekspresivnosti na različnih ravneh. Treba je poudariti, da navedene ugotovitve nikakor ne podcenjujejo dela Stasysa Sabonisa, čigar opus je na področju prevodne književnosti v Litvi nedvomno pomemben.

Literatura

- ARMALYTĖ, Olimpija, PAŽŪSIS, Lionginas, 1990: *Vertimo teorijos pradmenys*. Vilnius.
- BOJETU, Berta, 1990: *Filio ni doma*. Celovec: Založba Wieser.
- BOJETU, Berta, 1995: *Filijos nėra namie*. Vilnius: Amžius.
- BOROVNIK, Silvija, 1995: *Pišejo ženske drugače?* Ljubljana: Mihelač.
- BOROVNIK, Silvija, 1999: Slovenska proza na prelomu novega tisočletja. Erika Kržišnik (ur.): 35. *SSJKL*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 93–115.
- DLKŽ: Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://dz.lki.lt/>
- JENSTERLE DOLEŽAL, Alenka, 2010: Telo kot predmet manipulacije (primerjava dveh romanov: Ivan Cankar, *Hiša Marije Pomočnice* in Berta Bojetu, *Filio ni doma*). Alojzija Zupan Sosič (ur.): *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. *Obdobja* 29. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 109–116.
- LLE, 2001: *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- OŽBOT, Martina, 2006: *Prevajalske strategije in vprašanja koherence ob slovenskih prevodih Machiavellijevega Vladarja*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- SSKJ: Slovar slovenskega knjižnega jezika. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>
- ŠVEJČER DAVIDOVIČ, Aleksandr, 1988: *Teorija prevoda: Status, problemi, aspekti*. Moskva: Nauka.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 1997/1998: Na literarnem otoku Berte Bojetu. *Jezik in slovstvo* 7/8. 315–331. www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc...185e.../PDF